

BŪTI LIETUVIU

„Kaip galima būti lietuviu?“ – paklausė manęs juokais prieš keliolika metų atsitiktinai sutiktas vienas kolega amerikietis, man pritaikydamas garsų Montesquieu nusistebėjimą, liečiantį persus („*Comment peut-on Être Persan?*“).

Iš žilos senovės rūkų kaip šešėlis iškilusi tauta, istorijos nustumta į Baltijos užkampį, dviejų didžiųjų kaimynų – slavų ir germanų – prispausta, bet neprileista prie jūros; devynioliktojo amžiaus antroje pusėje išleista iš baudžiavos, miestelių daktarų ir bažnytkaimių vikarų prikelta tautiniam atgimimui. Kokias teises tokia tauta turi į laisvą gyvenimą?

Iš gelmių kylantis pasididžiavimo jausmas – tai pirmas atsakymas į klausimą, kaip šiandien žmogus gali būti ir sakytiis lietuvis esąs. Pasididžiavimas ne tiek karaliais ir kunigaikščiais – kokia tauta jų neturėjo! – ne tiek Algirdais, kalavijais trupinusiai Maskvos vartus, ne tiek Vytautais, mušusiais vokiečių ordinus, kiek tuo ilgu keliu, kuriuo per trumpą laiką, per tris keturias kartas, lietuvių tauta nužengė nuo dūminių pirklių, nuo medinio šakoto arklo iki moderniškų visuomeninių struktūrų, iki mokslo ir technologijos valdymo, iki savitų kultūros vertybių sukūrimo. Tauta – tai ne tik jos garbinga ar liūdna praeitis, ne tik dabarties neišskaitoma, dažnai nesuprantama mišrainė, kur neatskirsi niekšybių nuo žygdarbių; tauta – tai jos sukauptas energijos krūvis, jos atsisakymas priimti kolektyvinę mirtį, jos veržlumas gyventi.

Dvidešimtojo amžiaus pirmoje pusėje šią tautą ištiko stebuklas. Tautai susidarė galimybės išsireikšti organizuotomis formomis, įsikūnyti valstybe. Apie tą nepriklausosomą valstybę galima daug ko pasakyti, ir gero, ir blogo. Vienos vyriausybės buvo demokratiškos, kitos – mažiau demokratiškos. Ji vieniems davė žemės, kitiems nedadavė, dar kitus išsiuntė į Braziliją ar į Prancūzijos anglių kasyklas. O svarbiausia: tauta išlaikė savo brandos egzaminus. Lietuviui pasidarė savaime aišku, kad jis ne lenkas ir ne gudas, o lietuvis. Jam tapo savaime aišku, kad jis turi teisę, kaip ir kiti, savarankiškai tvarkytis ir gyventi. Kitaip sakant: būti lietuviu jam pasidarė natūralus, normalus, kasdienis jo gyvenimo būdas.

Atėjo nauji laikai, bet jau niekas neišbrauks iš tautos istorijos tų dvidešimties metų. Ar lietuvis šiandien gyvena Lietuvoje, ar Prancūzijoje, ar Amerikoje – jo būdas būti lietuviu yra toks, o ne kitoks dėl to, kad tarp 1918 ir 1940 metų tauta nešiojo – gražiau ar prasčiau pasiūtą – bet savą valstybinį rūbą.

Lietuvių tautos dabartis gali būti apibrėžiama vienu sakiniu: ar imsi visą tautą, ar pavienį individą, ar kalbėsi apie lietuvių Lietuvoje, ar plačiame pasaulyje – lietuvis šiandien tautinė mažuma, ar tos mažumos atstovas. Būti mažuma – nepatogi situacija. Ji ugdo nepasitikėjimo savimi, savo menkavertiškumo jausmus. Lengviausias kelias iš tos padėties: iš gero lietuvių pasidaryti blogu prancūzu, antraeilium amerikiečiu ar rusu. Tačiau tautinės mažumos kompleksas gali duoti ir griežtai priešingų rezultatų: žydų, armėnų, koptų pavyzdžiai rodo, kad tautinės mažumos, svetimų apsuptos, išvysto, atvirksčiai, savimi pasitikėjimo, savo pranašumo, savųjų gabumų ir dar stipresnio tautinio solidarumo jausmus. Pasijutimas svetimoje aplinkoje skirtingam nuo kitų suteikia dažnai naujos, papildomos energijos savo asmeninę vertę parodyti, savo tautinį išdidumą nuveiktu darbu pagrįsti.

Tokį tautinį išdidumą, tokį lietuvių asmeninės vertės supratimą neabejotinai rodo šiandien lietuvių tauta savo žemėje. Šitoks lietuviškumo supratimas – nepaisant paviršutinių kivirčių, dirbtinų audrų vandens šaukšte – vyrauja ir pasaulio lietuvių išėivijoje. Reikia tik minutei užmiršti kasdieniškas

smulkmenas, dažnai neleidžiančias matyti esminių dalykų, ir nustebęs išvysį, kaip ir Paryžiaus fabrike, ir New Yorko dangoraižio biure, ir Etiopijos džiunglėse lietuvis tvirtai neša savo kaip lietuvių vardą, kad jis visur taiko savo elgesį pagal tam tikrą, dažnai nesąmoningą idealų lietuvių vaizdą.

Būti mažuma, būti mažumos atstovu – tai ne tik saugoti savo tautinio išdidumo jausmą. Tai kartu ir prisitaikyti prie daugumos, įsiterpti į tą daugumą tam, kad išvystytum savo asmenines ir tautines galimybes. Išlieka tik tie individai, kurie sugeba, savęs neparduodami, surasti sau vietą juos supančioje visuomenėje. Išlieka tik tos tautinės mažumos, kurios, saugodamos savo tautinę asmenybę, intuityviai žino pagal dabar madingą formulę, iki kol galima eiti „per toli“. Tai tautos, kurios turi istorinį patyrimą ir istorinę kantrybę.

Lietuvių tautos išmintis: mokėti laukti.

Viltis...

Ji daigas ir versmė.

Ji malonės šaltinis.

Ji laisvės širdis...

Ji naujo ir jauno žymė.

Ji gėrio versmė,

nes viltis

nuolat suardo pražūtingą įpročio apdarą.

Charles Péguy

Skelbiama iš rankraščio.

Publikuota: *Prancūzijos lietuvių žinios*. – 1970. – Nr. 40.

Algirdas Julius Greimas, *Iš arti ir iš toli: Literatūra, kultūra, grožis*, Vilnius: Vaga, 1991.